

FAKTORSKA STRUKTURA STAVOVA NASTAVNIKA REDOVNIH OSNOVNIH ŠKOLA PREMA ODGOJNO-OBRAZOVNOJ INTEGRACIJI UČENIKA S OŠTEĆENIM SLUHOM

Branko Radovančić

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Originalni znanstveni članak

UDK: 376.33

Zaprimljeno: 26. 04. 1994.

Sažetak

Jedna od vrlo važnih subjektivnih pretpostavki integracije djece s oštećenim sluhom u redovnu osnovnu školu jesu stavovi nastavnika prema djeci s oštećenim sluhom i njihovom uključivanju u integracijski proces. U ovom članku se iznose rezultati ispitivanja stavova nastavnika redovnih osnovnih škola, koji imaju iskustva u radu s integriranim učenicima s oštećenim sluhom, prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Ispitano je 97 nastavnika uz pomoć Anketnog lista koji je sadržavao 17 varijabli. Uz pomoć faktorske analize manifestni prostor od 17 varijabli kondenziran je u tri latentne dimenzije stavova. Sve tri latentne dimenzije održavaju nepovoljne stavove nastavnika redovnih osnovnih škola prema procesu odgojno- obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom.

1. UVOD

Integracija djece s oštećenim sluhom u redovne osnovne škole popirima šire razmjere od 1980. godine kada je u Hrvatskoj stupio na snagu Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju. Do tog vremena uključivanje djece s oštećenim sluhom u redovne osnovne škole bilo je relativno rijetko a moglo se za pojedinačne slučajeve realizirati zahvaljujući upornosti i angažiranju roditelja takve djece. Donijete zakonske norme formalno su obvezivale ali nisu mogle neposredno utjecati na osiguravanje subjektivnih i objektivnih pretpostavki za uspješno provođenje tog procesa. Vrlo važan segment subjektivnih pretpostavki odgojno-obrazovne integracije čine stavovi nastavnika redovnih osnovnih škola prema djeci s oštećenim sluhom i njihovom uključivanju u redovne škole. Kako će oni prihvatiti djecu s oštećenim

sluhom, koliko će se htjeti angažirati u radu s njima, koliko će se stručno usavršavati za rad s djecom s oštećenim sluhom, ovisi o njihovim stavovima. Stavovi nastavnika su važniji od zakonskih normi koje formalno obvezuju ali ne rješavaju probleme i teškoće koje se u procesu odgojno-obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom javljaju. Zato je cilj ovog istraživanja ispitati i utvrditi latentnu strukturu stavova nastavnika redovnih osnovnih škola prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Svaki razboriti rad na defektološkom području treba početi na osnovi što cjelovitijeg poznavanja zatečenog stanja jer je tek tada racionalno moguće utjecati na čimbenike koji doprinose uspjehu. Iz ovog zahtjeva proizlazi i svrha našeg istraživanja stavova nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Istraživanja stavova nastavnika prema integraciji djece s teškoćama u razvoju,

provedena u svijetu, su brojna ali možemo primjetiti da su istraživanja stavova nastavnika prema integraciji djece s oštećenim sluhom relativno rijetka. Rezultati tih istraživanja mogu biti zanimljiva i za nas ali ih nije moguće, bez provjere, primijeniti u nas. Stavovi se formiraju pretežno pod utjecajem psiholoških i socioloških čimbenika a oni su, posebice sociološki, specifični u različitim zemljama. Zato rezultate istraživanja u svijetu ne možemo, bez provjere, primijeniti na naše prilike. Ipak, na temelju rezultata istraživanja stavova nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s teškoćama u razvoju u svijetu (ponajprije u SAD), možemo iznijeti neke globalne zaključke. Ističe se da: stavovi imaju mtoivacijsku ulogu, što znači da negativni stavovi utječu na negativno ponašanje prema objektu stava; negativni stavovi javnosti utječu i na negativne stavove nastavnika; stručne osobe koje su udaljenije od učenika (npr. osobe u prosvjetnim organima uprave, pa čak i ravnatelj) imaju općenito povoljnije stavove prema integraciji, dok one osobe koje su bliže učenicima (npr. nastavnici) imaju ambivalentne i negativne stavove (Stančić i Mejovšek, 1983.).

U okviru projekta "Ispitivanje objektivnih i subjektivnih pretpostavki za uključivanje djece s razvojnim smetnjama u redovne škole zagrebačke regije", koji je proveden na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu, Radovančić je (1985) izvršio analizu stavova nastavnika i defektologa prema odgojno-obrazovnoj integraciji gluhih učenika (učenika s oštećenim sluhom). Uzorak ispitanika obuhvatio je 712 nastavnika s užeg zagrebačkog područja, 426 nastavnika s područja Zajednice općina Zagreb i 201 defektologa koji rade u 11 specijalnih škola u Zagrebu. Primijenjeno je 48 varijabli stavova a kanoničkom diskriminativnom analizom utvrđen je smjer stavova i razlike između tri subuzorka. Dobijeni rezultati su pokazali da sva tri subuzorka izražavaju negativne stavove prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Utvrđene su i razlike između

subuzoraka. Najmanje negativne stavove imali su defektolozi, zatim slijede nastavnici koji rade u osnovnim školama na području Zajednice općina Zagreb, dok su najnepovoljnije stavove izražavali nastavnici s područja grada Zagreba.

U okviru svoga magistarskog rada Uzelac je (1989) izvršila ispitivanje stavova nastavnika redovnih osnovnih škola grada Zagreba u kojima su integrirana djeca s oštećenim sluhom, prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Ispitivanje je izvršeno u manifestnom prostoru od 22 indikatora stavova. Ispitivanjem su obuhvaćeni integrirani učenici s oštećenim sluhom, učenici koji čuju, roditelji učenika s oštećenim sluhom, roditelji učenika koji čuju i nastavnici. Za analizu rezultata upotrebljena je robustna diskriminativna analiza. Dobijeni rezultati su vrlo indikativni. Najnepovoljnije stavove prema odgojno obrazovnoj integraciji imali su sami učenici s oštećenim sluhom. Slijede roditelji učenika s oštećenim sluhom, zatim učenici koji čuju, roditelji učenika koji čuju dok su najmanje nepovoljne stavove prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom imali nastavnici.

Dakle, navedena istraživanja stavova nastavnika pokazuju da nastavnici, kao presudni sudionici integracije, nemaju povoljne stavove koji bi mogli doprinijeti uspješnosti tog procesa. Zato je neophodno poduzeti sustavne akcije koje će utjecati na promjenu nepovoljnih stavova nastavnika. Naše istraživanje može poslužiti kao provjera rezultata dosadašnjih istraživanja u nas i tako doprinijeti akcijama odgovornih čimbenika u društvu koji će utjecati na promjene stavova nastavnika.

2. METODE RADA

2.1. Ispitanici

Uzorak ispitanika čini 97 nastavnika redovnih osnovnih škola s područja grada Zagreba koji rade u odjelima od 3. do 8. razreda, u kojima su najmanje godinu dana

integrirani učenici s oštećenim sluhom. Dakle, osnovni kriterij pri izboru ispitanika bio je da nastavnici imaju najmanje jedno-godišnje iskustvo u radu sa učenicima s oštećenim sluhom u integriranim uvjetima. Kriterij dobi i spola nastavnika, pri izboru ispitanika, nije uziman u obzir.

2.2. Mjerni instrument

Za prikupljanje podataka o stavovima nastavnika redovnih osnovnih škola prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom upotrebljen je Anketni list koji je izrađen na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu, posebno prilagođen za ovo istraživanje. Anketni list je sadržavao 17 varijabli - indikatora stavova Likertovog tipa.

Tablica 1

Frekvencije i postoci odgovora nastavnika na postavljene tvrdnje

Varijable	1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ST-01	4	4	11	11	9	9	31	32	42	43
ST-02	3	3	13	13	7	7	28	29	46	47
ST-03	5	5	11	11	10	10	29	30	42	43
ST-04	8	8	14	14	7	7	27	28	41	42
ST-05	3	3	9	9	7	7	43	44	35	36
ST-06	0	0	5	5	7	7	34	35	51	53
ST-07	8	8	17	18	17	18	27	28	28	29
ST-08	0	0	6	6	7	7	23	24	61	63
ST-09	10	10	8	8	17	18	29	30	33	34
ST-10	2	2	5	5	13	13	32	33	45	46
ST-11	2	2	5	5	9	9	32	33	49	51
ST-12	1	1	2	2	22	23	24	25	48	49
ST-13	1	1	2	2	16	16	33	34	45	46
ST-14	9	9	13	13	23	24	37	38	15	15
ST-15	3	3	15	15	13	13	26	27	40	41
ST-16	7	7	23	24	15	15	31	32	21	22
ST-17	8	8	17	18	30	31	21	22	21	22

2.3. Metode obrade podataka

Izračunati su osnovni statistički parametri. Normalitet distribucija rezultata u varijabla testiran je Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Faktorskom analizom utvrđen je latentni prostor stavova nastavnika. Upotrebljena je Hotellingova metoda glavnih komponentata a broj latentnih dimenzija stavova nastavnika određen je pomoću PB kriterija Štalec i Momirović (1971). Orthoblique rotacija poslužila je za interpretaciju faktora.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

3. 1. Frekvencije i postoci odgovora

Iz Tablice 1 možemo dobiti neke osnovne informacije o stavovima nastavnika. One nam mogu poslužiti za stjecanje općeg dojma o tome što misle nastavnici redovnih osnovnih škola o integraciji učenika s oštećenim sluhom. Rezultati u Tablici 1 tako su skalirani da odgovori nastavnika u kolonama 1. i 2. uvijek znače povoljne stavove, u koloni 3. neutralne a u kolonama 4. i 5. nepovoljne stavove. Afirmativni odgovori nastavnika u pravcu integracije učenika s oštećenim sluhom kreću se u rasponu od 3 % (ST-12; 13) do 31 % (ST-16). Neutralni odgovori nalaze se u rasponu od 7 % (ST-02; 04; 06 i 08) do 31 % (ST-17), dok se nepovoljni stavovi nastavnika nalaze u rasponu od 44 % (ST-17) do 88 % (ST-06). Općenito možemo utvrditi da su stavovi nastavnika prema odgojno-obrazovnoj inte-

graciji učenika s oštećenim sluhom nepovoljno orijentirani. Ovu tvrdnju možda najbolje ilustriraju odgovori nastavnika izraženi u varijablama ST-06 i ST-08. Nastavnici smatraju da slušno oštećeni učenik u redovnoj osnovnoj školi može loše djelovati na uspjeh čitavog razreda (88 %), te da se učenici redovne osnovne škole ne mogu pripremiti da razumno i prijateljski prihvate učenike s oštećenim sluhom (87 %).

Rezultati iskazani u Tablici 1, su dovoljno transparentni da čitatelj, bez posebnog komentara, može već površnom analizom odgovora steći uvid u stavove nastavnika prema odgojno obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom.

3.2. Interkorelacije indikatora stavova

Tablica 2

Matrica interkorelacija indikatora stavova

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
ST-01																	
ST-02	.10																
ST-03	.40	.43															
ST-04	.40	.48	.75														
ST-05	.54	.19	.54	.53													
ST-06	.22	.18	.40	.43	.52												
ST-07	.35	.09	.40	.53	.40	.24											
ST-08	.25	.24	.60	.51	.39	.54	.42										
ST-09	.47	.20	.50	.50	.41	.24	.60	.44									
ST-10	.08	.12	.33	.27	.29	.19	.36	.37	.54								
ST-11	.13	.13	.38	.31	.35	.38	.30	.49	.41	.62							
ST-12	.32	.33	.62	.54	.41	.44	.34	.50	.43	.31	.54						
ST-13	.07	.12	.40	.39	.10	.29	.11	.43	.22	.18	.33	.38					
ST-14	.32	.21	.43	.58	.29	.20	.61	.22	.62	.32	.22	.33	.13				
ST-15	.32	.30	.54	.46	.46	.26	.22	.38	.57	.42	.44	.38	.30	.39			
ST-16	.24	.02	.37	.35	.40	.31	.17	.22	.48	.27	.29	.21	.13	.38	.61		
ST-17	.23	.38	.62	.61	.35	.30	.37	.41	.59	.49	.42	.52	.24	.53	.65	.43	

Svi koeficijenti u Tablici 2, koji su veći ili jednaki veličini .20, statistički su značajni na 5 % razini značajnosti ($p \geq .20$). Budući da je matrica interkorelacija varijabli temelj za primjenu faktorske analize, nije neophodno da joj posvetimo veću pažnju. Možemo samo istaknuti da od 136 koeficijenata u Tablici 2, 18 koeficijenata nije statistički značajno; dva su koeficijenta na razini značajnosti, dok je 116 korelacijskih koeficijenata statistički značajno na 5 % razini značajnosti. Raspon značajnih koeficijenata kreće se od .21 do .75. Iako

prevladavaju niski i srednji koeficijenti, ipak je moguće uočiti da su pojedine grupe varijabli međusobno značajnije povezane od njihove povezanosti s drugim grupama varijabli. Kako se radi o varijablama Likertovog tipa, dobijenu povezanost možemo smatrati značajnom, odnosno korelacijski koeficijenti upućuju na zaključak da primjenjene varijable pripadaju zaokruženom prostoru stavova nastavnika.

3.3. Dijagonalna matrica karakterističnih korijenova

Tablica 3

Karakteristični korijenovi (LAMBDA), postotak zajedničke varijance (%) i kumulativni postotak zajedničke varijance (KUM) matrice interkorelacija varijabli

Red. br. varijabli	LAMBDA	%	KUM	Red. br. varijabli	LAMBDA	%	KUM
1	7.08	.42	.42	10	.45	.03	.90
2	1.53	.10	.51	11	.36	.02	.92
3	1.35	.08	.59*	12	.31	.02	.94
4	1.17	.07	.65	13	.30	.02	.96
5	1.11	.07	.72	14	.24	.01	.97
6	.86	.05	.77	15	.19	.01	.98
7	.72	.04	.81	16	.18	.01	.99
8	.55	.03	.84	17	.14	.01	1.00
9	.47	.03	.87				

* Zadnja značajna LAMBDA

Prostor od 17 varijabli stavova nastavnika reduciran je na tri značajne glavne komponente. Reducirani prostor stavova objašnjava 59 % ukupnog varijabiliteta sus-

tava varijabli, odnosno 0.72 % više od najmanje zajedničke valjane varijance cjelokupnog sustava varijabli.

3.4. Inverzna dijagonala inverzne korelacijske matrice

Tablica 4

Unikviteti varijabli

Red. br. varijabli	Unikviteti	Red. br. varijabli	Unikviteti
1	.59	10	.45
2	.58	11	.41
3	.28	12	.43
4	.24	13	.60
5	.42	14	.39
6	.49	15	.32
7	.39	16	.45
8	.40	17	.33
9	.30		

Suma SMC = 9.91; Postotak zajedničke valjane varijance = 58.28%

Suma SMC ili najmanja količina zajedničke valjane varijance iznosi 9.91, odnosno 58.28 % zajedničke valjane varijance s primjenjenog sustava varijabli. Varijanca

greške u pojedinim varijablama je različita a kreće se u rasponu od .24 do .60.

3.5. Komunaliteti indikatora stavova

Tablica 5

Komunaliteti dobijeni metodom glavnih komponenata

Red. br. varijabli	Komunaliteti	Red. br. varijabli	Komunaliteti
1	.47	10	.67
2	.40	11	.72
3	.74	12	.60
4	.79	13	.45
5	.46	14	.65
6	.46	15	.58
7	.50	16	.47
8	.62	17	.61

Veličine valjane varijance varijabli, koje su objašnjene izoliranim faktorima, nalaze se u Tablici 5. Komunaliteti varijabli su dosta visoki ako uzmemo u obzir karakter upotre-

bljenih varijabli. Njihov raspon se kreće od .40 do .79.

3.6. Matrica glavnih komponenata

Tablica 6

Ortogonalne projekcije indikatora stavova na glavne komponente

Šifra varijable	F1	F2	F3	Šifra varijable	F1	F2	F3
ST-01	.49	-.30	-.38	ST-10	.57	-.08	.58
ST-02	.40	.26	-.41	ST-11	.62	.26	.52
ST-03	.81	.16	-.23	ST-12	.71	.31	-.07
ST-04	.81	.05	-.37	ST-13	.43	.51	.10
ST-05	.66	-.04	-.16	ST-14	.64	-.48	-.14
ST-06	.56	.38	-.06	ST-15	.72	-.12	.22
ST-07	.61	-.34	-.13	ST-16	.54	-.31	.28
ST-08	.69	.39	.03	ST-17	.77	-.09	.09
ST-09	.77	-.39	.12				

U Tablici 6 navedene su ortogonalne projekcije vektora indikatora stavova nastavnika na vektore glavnih komponenata. Po definiciji prva glavna komponenta predstavlja najbolju mjeru onoga što je zajedničko svim varijablama u sustavu. Analizom prvog glavnog predmeta mjerenja možemo utvrditi da sve upotrebljene varijable, svoje najveće projekcije imaju na prvoj glavnoj komponenti što ukazuje da one pripadaju istom prostoru.

3.7. Orthoblique transformacija

Hotellingovom metodom glavnih komponenata uz primjenu PB kriterija za

određivanje broja značajnih glavnih komponenata, dobijene su tri glavne komponente. Orthoblique rotacijom glavnih komponenata dobijene su dvije matrice: matrica paralelnih projekcija varijabli na faktore (saturacija varijabli s faktorima, PAP) i matrica ortogonalnih projekcija varijabli na faktore (korelacije varijabli s faktorima, ORP). Matrice paralelnih i ortogonalnih projekcija varijabli na faktore omogućuju analizu strukture faktora; pridavanje faktorima određenog smisla, odnosno njihovo imenovanje.

Tablica 7

Varijable koje opisuju dobijene faktore

	Variable	PAP	ORP	
1.FAKTOR	ST-01	Učenci s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi mogu se uključiti samo u posebne razrede (odjele) i uspješno svladati redovni nastavni program	.70	.62
	ST-07	Redovnu osnovnu školu moguće je u potpunosti osposobiti za prihvata učenika s oštećenim sluhom	.70	.71
	ST-09	Slušno oštećeni učenici mogu postići isti školski uspjeh u redovnoj osnovnoj školi kao i učenici bez smetnji u razvoju	.73	.83
	ST-14	Redovna osnovna škola može pružiti učeniku s oštećenim sluhom sve ono što mu pruža specijalna škola	.88	.80
	ST-16	Učenicima s oštećenim sluhom koji idu u redovnu osnovnu školu nastavnici trebaju "koješta" progledati kroz prste	.48	.57
	ST-17	Učenci s oštećenim sluhom mogu u redovnoj osnovnoj školi općenito više naučiti nego u specijalnoj školi	.40	.69
2. FAKTOR	ST-02	Učenci s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi mogu uspješno svladati redovni nastavni program samo uz organizirani defektološki produženi stručni tretman	.72	.54
	ST-03	Štetna su nastojanja da se u redovne osnovne škole uključe i slušno oštećeni učenici	.73	.84
	ST-04	Najbolje bi bilo da svi slušno oštećeni učenici pohađaju specijalne škole	.68	.82
	ST-05	Za normalan rad u razredu redovne osnovne škole slušno oštećeni učenici predstavljaju smetnju	.39	.60
	ST-06	Slušno oštećeni učenik u redovnom razredu osnovne škole može loše djelovati na uspjeh čitavog razreda	.73	.66

Nastavak Tablice 7

	Varijable	PAP	ORP	
2. FAKTOR	ST-08	Učenici redovne osnovne škole mogu se pripremiti da razumno prijateljski prihvate učenike s oštećenim sluhom	.74	.76
	ST-12	Druženje s ostalim učenicima u redovnoj osnovnoj školi je za učenike s oštećenim sluhom korisnije nego druženje sa slušno oštećenim učenicima u specijalnoj osnovnoj školi	.74	.77
	ST-13	Učenici bez smetnji u razvoju mogu imati prijatelja s oštećenim sluhom	.69	.57
3. FAKTOR	ST-10	Neki slušno oštećeni učenici mogu postići bolji školski uspjeh od mnogih drugih učenika bez smetnji u razvoju	.83	.80
	ST-11	Po mnogim svojim osobinama slušno oštećeni učenici su jednaki učenicima bez smetnji u razvoju	.80	.82
	ST-15	U redovnoj osnovnoj školi učenici s oštećenim sluhom doživljavat će posebne neugodnosti od svojih vršnjaka bez smetnji u razvoju	.44	.67

Prvi faktor opisuje šest varijabli stavova nastavnika. Nastavnici smatraju da: redovna osnovna škola ne može pružiti učeniku s oštećenim sluhom sve ono što mu pruža specijalna škola; učenici s oštećenim sluhom ne mogu svladati redovni nastavni program niti onda kada su smješteni u posebne odjele redovne osnovne škole; redovnu osnovnu školu nije moguće u potpunosti osposobiti za prihvata učenika s oštećenim sluhom; učenici s oštećenim sluhom ne mogu postići isti školski uspjeh kao učenici bez smetnji u razvoju; učenici s oštećenim sluhom ne mogu u redovnoj osnovnoj školi više naučiti nego u specijalnoj školi, učenicima s oštećenim sluhom koji pohađaju redovnu osnovnu školu nastavnici trebaju "koješta" progledati

kroz prste. Analizirajući indikatore stavova koji opisuju prvi faktor i njihov smjer, možemo zaključiti da nastavnici redovnih osnovnih škola odbijaju integraciju učenika s oštećenim sluhom jer sumnjaju ili vjeruju da njihove sposobnosti ne omogućuju uspjeh u redovnoj školi. Promotrivši pažljivo sadržaj svih varijabli koje opisuju prvi faktor možemo ga imenovati faktorom odbijanja odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom zbog podcjenjivanja njihovih sposobnosti.

Drugi faktor svojim najvećim paralelnim i ortogonalnim projekcijama opisuje osam indikatora stavova. Struktura i broj varijabli koje ga opisuju upućuju na zaključak da se radi o faktoru širokog opsega. Njime su izraženi stavovi nastavnika o: modalitetima

integracije; sposobnostima učenika s oštećenim sluhom da udovolje zahtjevima integracije; utjecaju učenika s oštećenim sluhom na učenike koji čuju i na čitav odjel, kao i o nekim socijalizacijskim učincima koje može polučiti odgojno-obrazovna integracija. Nastavnici smatraju da: učenici s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi ne mogu uspješno svladati redovni nastavni program niti uz organizirani dodatni defektološki stručni tretman; štetna su nastojanja da se u redovne škole uključe i učenici s oštećenim sluhom, te bi najbolje bilo da svi oni pohađaju specijalnu školu; za normalan rad u razredu redovne osnovne škole učenici s oštećenim sluhom predstavljaju smetnju; oni mogu loše djelovati na uspjeh čitavog odjela; učenici redovne osnovne škole ne mogu se pripremiti da razumno i prijateljski prihvate učenika s oštećenim sluhom; druženje s učenicima koji čuju nije korisnije za slušno oštećene učenike od njihovog druženja s drugim slušno oštećenim učenicima u specijalnoj školi, te da učenici s oštećenim sluhom ne mogu imati za prijatelja učenika koji čuje. Ovaj faktor je, dakle, kao i prvi faktor segregacijski orijentiran a ima sva obilježja generalnog faktora. Zato ga imenujemo generalnim faktorom odbijanja odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom.

Treći faktor je užeg opsega. Definiraju ga tri varijable koje ponajprije govore o sposobnostima učenika s oštećenim sluhom, njihovim osobinama i socijalnim konfliktima koji se mogu javiti u integriranim uvjetima. Tako nastavnici izražavaju stavove da: učenici s oštećenim sluhom ne mogu postići bolji školski uspjeh od mnogih drugih učenika bez smetnji u razvoju; po mnogim svojim osobinama učenici s oštećenim sluhom nisu jednaki učenicima koji čuju, te da će oni u redovnoj osnovnoj školi doživljavati mnoge neugodnosti od svojih vršnjaka koji čuju. Najveće paralelne i ortogonalne projekcije na ovaj faktor imaju varijable ST-10 (.83; .80) i ST-11 (.80; .82), te su i najodgovornije za njegovu definiciju.

Zato treći faktor možemo imenovati faktorom podcjenjivanja sposobnosti učenika s oštećenim sluhom.

3.8. Interkorelacija orthoblique faktora

Tablica 8

Interkorelacija orthoblique faktora

	OBQ1	OBQ2	OBQ3
OBQ1			
OBQ2	.59		
OBQ3	.50	.53	

U Tablici 8 prikazani su koeficijenti interkorelacije izoliranih faktora. Njihova međusobna statistički značajna povezanost ukazuje da se radi o dobro odabranom segmentu prostora stavova nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom.

Svi izolirani faktori stavova nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom su negativno (segregacijski) usmjereni, bez obzira da li se radi o stavovima prema ličnosti učenika i njihovim sposobnostima potrebnim za svladavanje redovitoga nastavnog programa ili prema socijalizacijskim učincima koje pruža redovna osnovna škola. Nastavnici imaju negativne stavove bilo prema kakvom modalitetu odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom.

Budući da nismo ispitivali uvjete pod kojima su oblikovani nepovoljni stavovi nastavnika, ostaje nam mogućnost da hipotetički razmotrimo problem. Negativni stavovi nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom vjerojatno su posljedica nedovoljne osposobljenosti nastavnika. Neinformiranost i nedostatak iskustva spominju se kao čimbenici negativnih stavova nastavnika, u mnogim istraživanjima u svijetu. Stavovi

nastavnika sigurno su opterećeni i problemima koji su danas prisutni u redovnoj osnovnoj školi: prevelik broj učenika u odjelima; slaba opremljenost nastavnim sredstvima i pomagalicama; opterećenost nastavnika u nastavi i izvannastavnim aktivnostima; slab materijalni položaj škole, i dr. Može se pretpostaviti da su negativni stavovi nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom nastali i pod utjecajem bojazni da će to za njih predstavljati dodatno opterećenje. Ovo istraživanje potvrđuje rezultate mnogih sličnih istraživanja u svijetu koja su ukazala na činjenicu da osobe koje su udaljenije od učenika s oštećenim sluhom imaju pozitivne stavove prema njihovoj odgojno-obrazovnoj integraciji, dok negativne stavove imaju oni stručnjaci koji neposredno rade s takvim osobama. Analizom dosadašnjih istraživanja u nas (Stančić i Mejovšek, 1983; Radovančić, 1985; Uzelac, 1989.) te su konstatacije potvrđene.

Rješenje problema negativnih stavova nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom vidimo ponajprije u poboljšanju općih materijalnih uvjeta osnovne škole kao i u dodatnom obrazovanju nastavnika koji su motivirani za rad s učenicima s oštećenim sluhom u integriranim uvjetima.

4. ZAKLJUČAK

Latentni prostor stavova nastavnika redovnih osnovnih škola prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom utvrđen je na osnovi 17 indikatora stavova. Faktorskom analizom dobijena su tri faktora. Sva tri izolirana faktora odražavaju negativne stavove nastavnika. Izolirani su ovi faktori:

1. Faktor odbijanja odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom zbog podcjenjivanja njihovih sposobnosti,
2. Generalni faktor odbijanja odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom, i
3. Faktor podcjenjivanja sposobnosti učenika s oštećenim sluhom.

Budući da ovo ispitivanje nije imalo za cilj istražiti razloge koji su doveli do oblikovanja negativnih stavova nastavnika, navedene su neke pretpostavke o tome. Opći zaključak ovog istraživanja mogao bi glasiti ovako: Za uspješnu odgojno-obrazovnu integraciju učenika s oštećenim sluhom potrebno je značajno poboljšati opće materijalne uvjete osnovne škole i birati nastavnike motivirane za rad s učenicima s oštećenim sluhom koje treba dodatno osposobiti za takav rad.

LITERATURA

1. Levandovski, D.: Odnos nastavnika prema integraciji mentalno retardirane djece u redovni odgojno-obrazovni sistem. Defektologija, Vol. 18, br. 1-2, Zagreb, 1982. s. 45-53.
2. Mejovšek, M. i Stančić, V.: Struktura stavova nastavnika redovnih osnovnih škola prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece sa smetnjama u razvoju. Defektologija, Vol. 18, br. 1-2, Zagreb, 1982. s. 34-45.
3. Radovančić, B.: Stavovi nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s oštećenim sluhom. Defektologija, Vol. 21, br. 2, Zagreb, 1985. s. 39-45.

4. Stančić, V. i suradnici: Odgojno-obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju (Teorijski problemi i istraživanje - Izvještaj br. 1). Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu (Interno izdanje), Zagreb, 1982.
5. Stančić, V. i Mejovšek, M.: Stavovi nastavnika redovnih osnovnih škola prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece sa smetnjama u razvoju. fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu (Interno izdanje), Zagreb, 1983.
6. Uzelac, M.: Subjektivne pretpostavke odgojno-obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom. (Magistarski rad - neobjavljeno), Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1989.

FACTOR STRUCTURE OF THE REGULAR SCHOOL TEACHER'S ATTITUDES TOWARD THE EDUCATIONAL INTEGRATION OF PUPILS WITH HEARING IMPAIRMENT

Summary

One of the very important subjective prerequisite for the integration of pupils with hearing impairment into regular primary school are teacher's attitudes toward hearing impaired children and their mainstreaming into the integration process.

This article presents results obtained in the investigation of attitudes of primary school teachers, who had working experience with hearing impaired pupils, toward the educational integration of such pupils.

97 teachers were tested on the questionnaire which contained 17 variables. Obtained data were analysed through factor analysis, which condensed manifest space of 17 variables into three latent attitude dimensions. All three latent dimensions reflect unfavorable attitudes of the regular school teachers toward the process of educational integration of hearing impaired pupils.